

Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης

8η συνάντηση

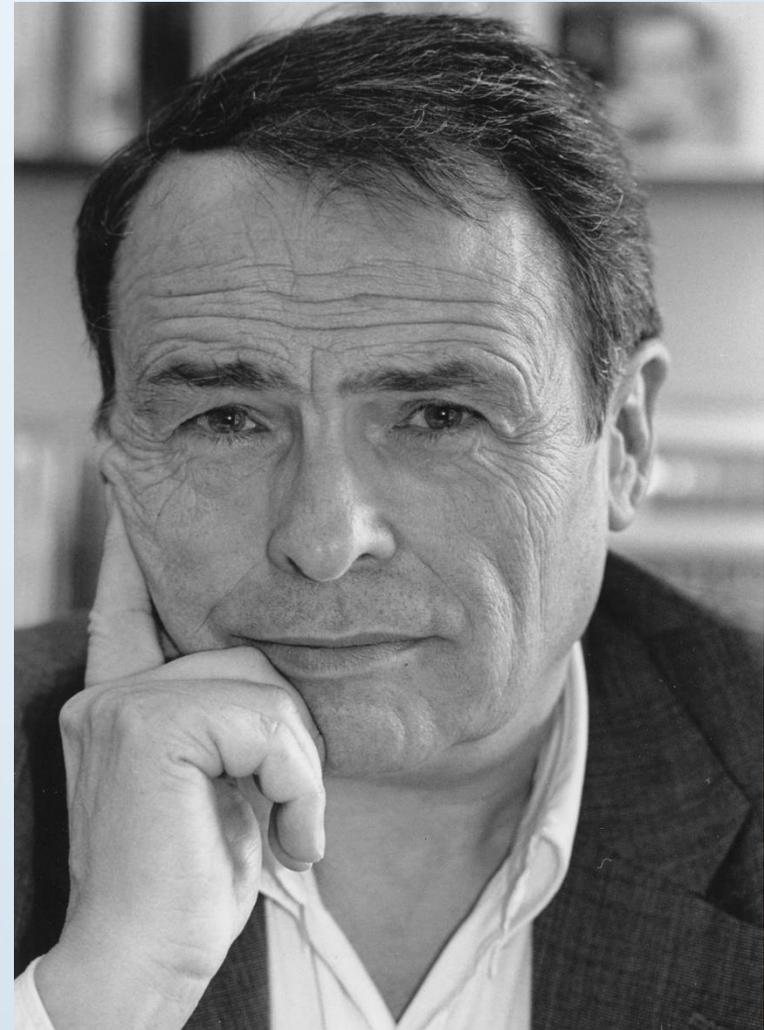
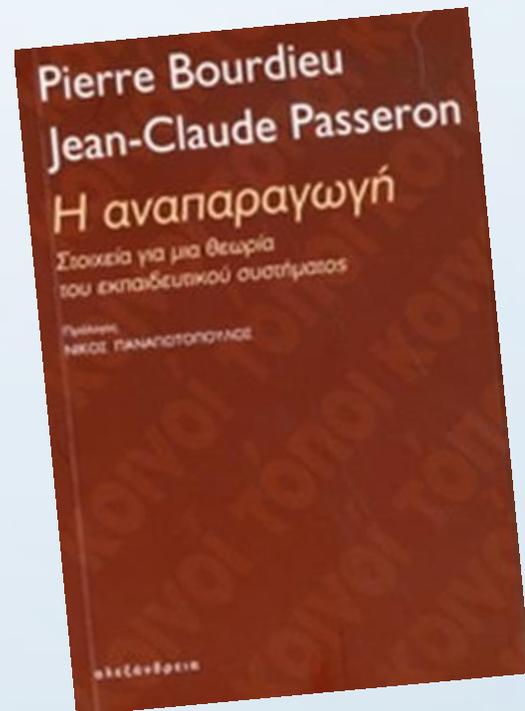
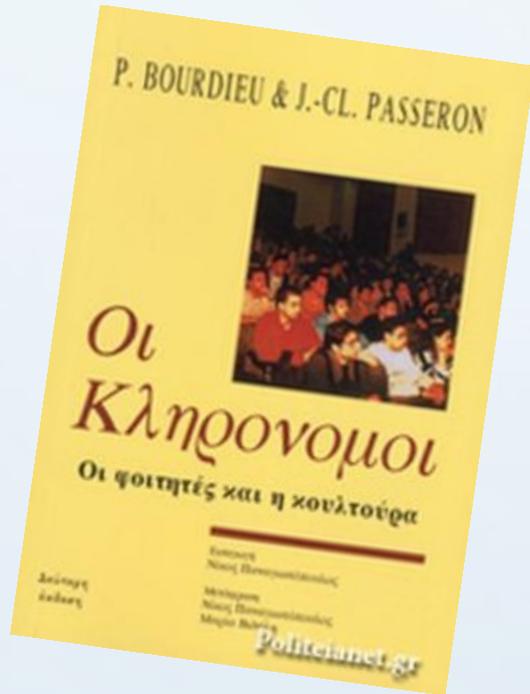
7η συνάντηση

Είδαμε ...

□ τη θεωρία του Bernstein:

Οι κοινωνικές ανισότητες μετατρέπονται σε εκπαιδευτικές ανισότητες μέσα από τη διαμεσολάβηση της γλώσσας και της κοινωνικοποίησης των παιδιών μέσα στην οικογένεια.

Η θεωρία του Pierre Bourdieu

Η σημασία του μορφωτικού επιπέδου των γονιών

- Εμπειρικές έρευνες: Η μόρφωση των γονιών και οι προσδοκίες για το μέλλον των παιδιών τους εμφανίζονται ως ισχυροί παράγοντες στη σχολική επιτυχία.
- Σε πολλές περιπτώσεις οι ανώτερες οικονομικά τάξεις έχουν και ανώτερη μόρφωση.
- Σε περιπτώσεις που οι οικογένειες διαθέτουν παρόμοια μόρφωση, οι οικονομικές διαφορές δεν φαίνεται να επηρεάζουν τη σχολική επιτυχία.
- Αν οι οικογένειες έχουν ίδιο οικονομικό επίπεδο, τότε η σχολική επίδοση των παιδιών εξαρτάται από τη μόρφωση των γονιών.

Η περίπτωση
των παιδιών
των εκπαιδευτικών

Pierre Bourdieu:

Από το οικονομικό
στο πολιτισμικό κεφάλαιο

Η συνθετική προσέγγιση του Bourdieu

Karl Marx:

□ Η αντικειμενική ανάλυση των κοινωνικών σχέσεων αποκαλύπτει αυτές τις σχέσεις πρωτίστως ως σχέσεις δύναμης και εξουσίας.

➤ Ανάγκη να υπερβούμε τον μεθοδολογικό αντικειμενισμό του Marx και να λάβουμε υπόψη μας την υποκειμενική νοηματοδότηση των κοινωνικών σχέσεων.

Max Weber:

□ Στις σχέσεις εξουσίας υπάρχουν διυποκειμενικές σχέσεις επιρροής ή κυριαρχίας.

□ Οι σχέσεις δύναμης εκφράζονται με διαφορετικές μορφές εξουσίας (πολιτικής, οικονομικής, θρησκευτικής κ.ο.κ.).

Ο ορισμός της εκπαίδευσης

- ❑ Το σχολείο είναι ένας μηχανισμός συμβολικής βίας, ο οποίος επιβάλλει με αυθαίρετο τρόπο τις σημασίες μιας αυθαίρετης εξουσίας.
- ❑ Το σχολείο προσθέτει στις ήδη υπάρχουσες σχέσεις δύναμης μια συμβολική δύναμη που παράγεται από τις πρώτες και ταυτόχρονα τις ενισχύει.
- Μεγάλη απόσταση από τον ορισμό των δομολειτουργιστών.
- ❑ Η εκπαίδευση έχει αναπαραγωγικό ρόλο: Αναπαράγει την πολιτισμική αυθαιρεσία της εξουσίας.

Κοινωνική προέλευση, κουλτούρα και σχολική επιτυχία

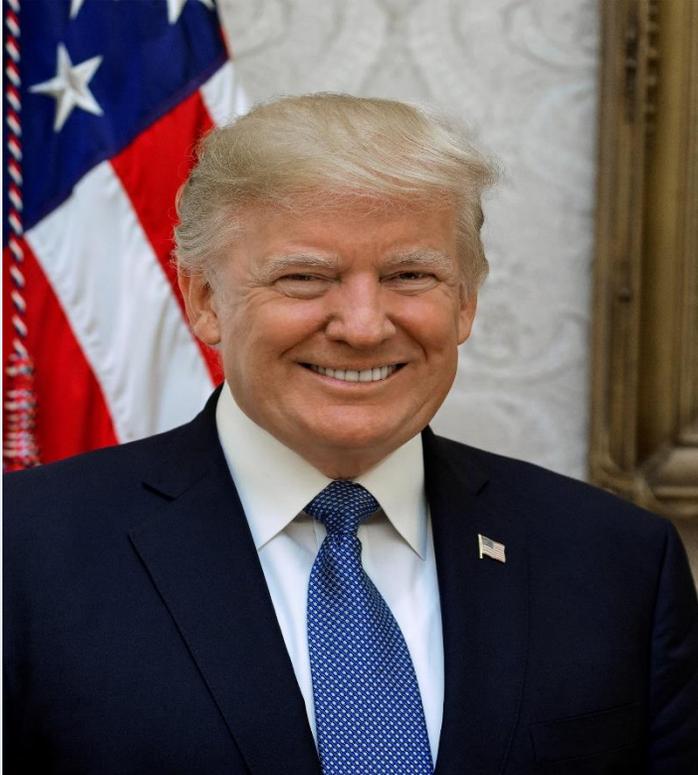
- ❑ Ο πλέον καθοριστικός παράγοντας για τη σχολική επιτυχία είναι η κοινωνική προέλευση.
- ❑ Η κοινωνική προέλευση επιδρά σε όλους τους τομείς και σε όλα τα επίπεδα της εμπειρίας των φοιτητών, και κατά πρώτο λόγο στους όρους ύπαρξης:
 - ❑ Η κατοικία και ο τύπος καθημερινής ζωής που συνδέεται με αυτήν
 - ❑ Το ύψος των εσόδων και
 - ❑ Η κατανομή των εσόδων στις διάφορες θέσεις του οικονομικού προϋπολογισμού
 - ❑ Η ένταση και η ιδιαιτερότητα του αισθήματος της εξάρτησης
 - ❑ Οι εμπειρίες που αποκτά
- ❑ Η εμπειρία δεν ταυτίζεται με τις πρακτικές: Μπορεί να κάνουμε τα ίδια πράγματα, αλλά να τα βιώνουμε με διαφορετικό τρόπο.

Οι μορφές του κεφαλαίου

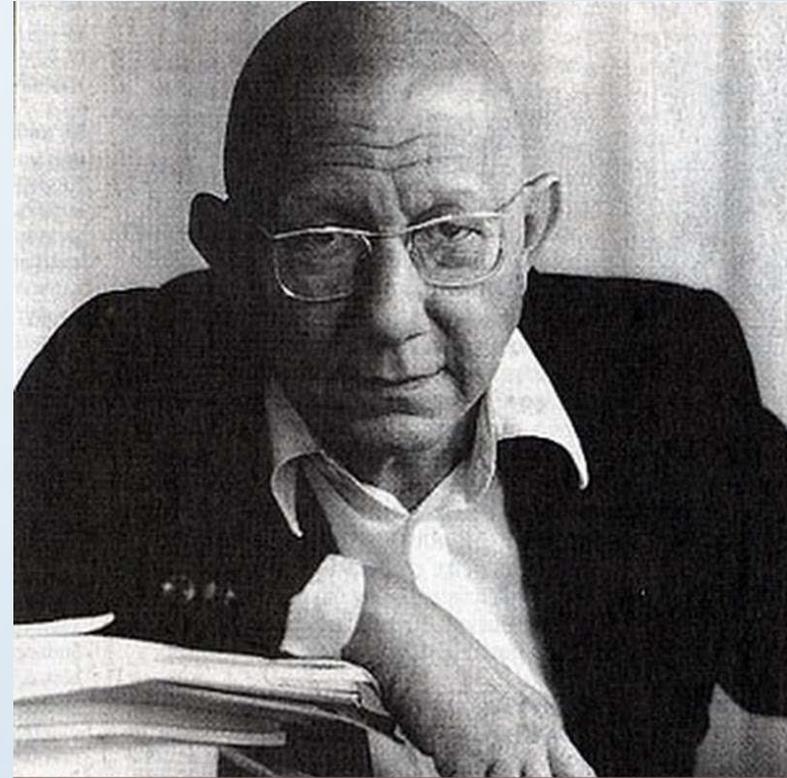
Ο Bourdieu διακρίνει 3 μορφές κεφαλαίου:

- **Οικονομικό κεφάλαιο:** σχετίζεται με το ύψος των εσόδων
 - **Κοινωνικό κεφάλαιο:** συνίσταται σε ένα πλέγμα μόνιμων κοινωνικών σχέσεων, το οποίο προσφέρει στα άτομα δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης.
 - **Πολιτισμικό κεφάλαιο:** συνίσταται σε ένα σύνολο από γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις σχετικές με την κουλτούρα που αποκτά το άτομο από την οικογένειά του μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης.
- Οι 3 μορφές του κεφάλαιο συνδέονται μεταξύ τους, αλλά δεν ταυτίζονται.

Διαφοροποίηση ως προς τη δομή του κεφαλαίου

Υψηλό οικονομικό κεφάλαιο.
Χαμηλό μορφωτικό κεφάλαιο

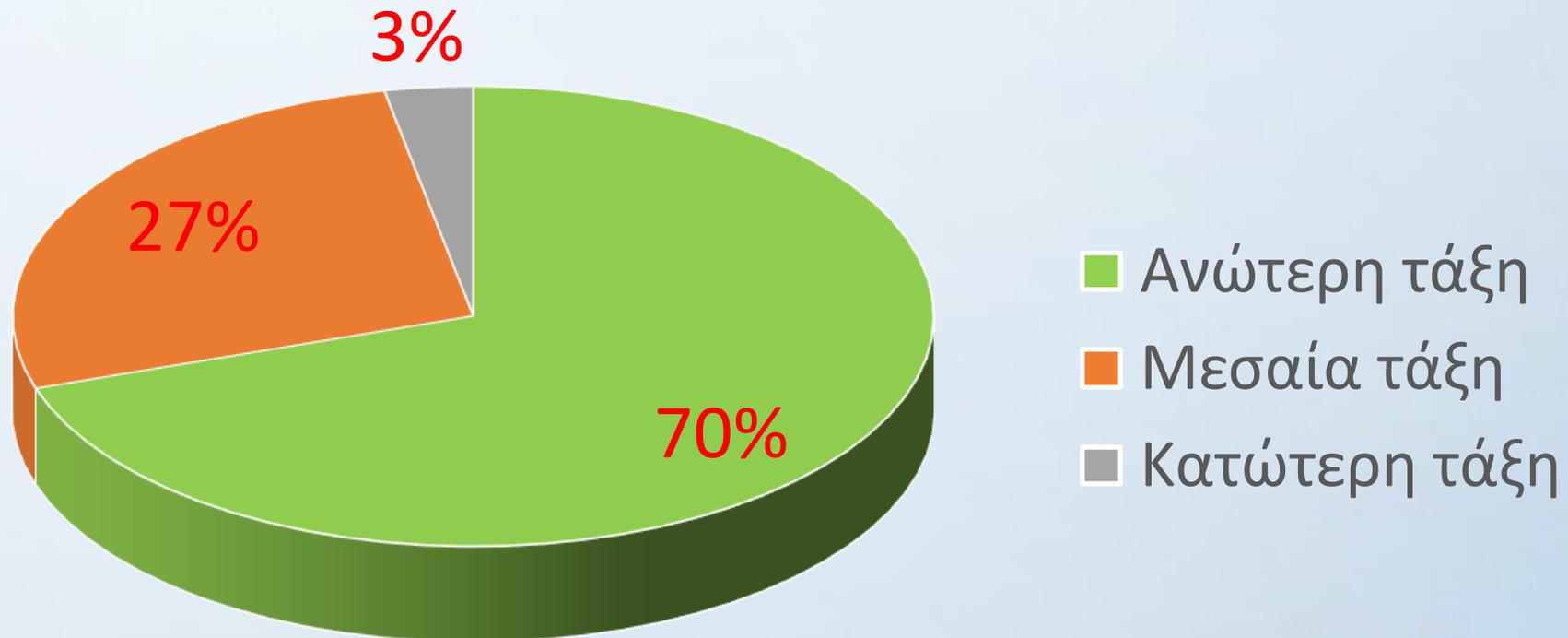
Χαμηλό οικονομικό κεφάλαιο.
Υψηλό μορφωτικό κεφάλαιο

Κοινωνική κατηγοριοποίηση

- ❑ Η κοινωνική κατηγοριοποίηση αφορά και τις τρεις μορφές του κεφαλαίου.
- ❑ Η πρωταρχική αντίθεση σχετίζεται με τον συνολικό όγκο του κεφαλαίου.
- ❑ Στο εσωτερικό των μεγάλων τάξεων αναπτύσσονται επιπλέον διαφοροποιήσεις ανάλογα με τον όγκο που έχουν τα διαφορετικά είδη κεφαλαίου.
- *Βιομήχανοι*: τμήμα της ανώτερης τάξης με οικονομικό κεφάλαιο
- *Γιατροί*: τμήμα της ανώτερης τάξης με πολιτισμικό κεφάλαιο

Κοινωνική διαίρεση και πολιτισμικά αγαθά

Κοινό μουσείων

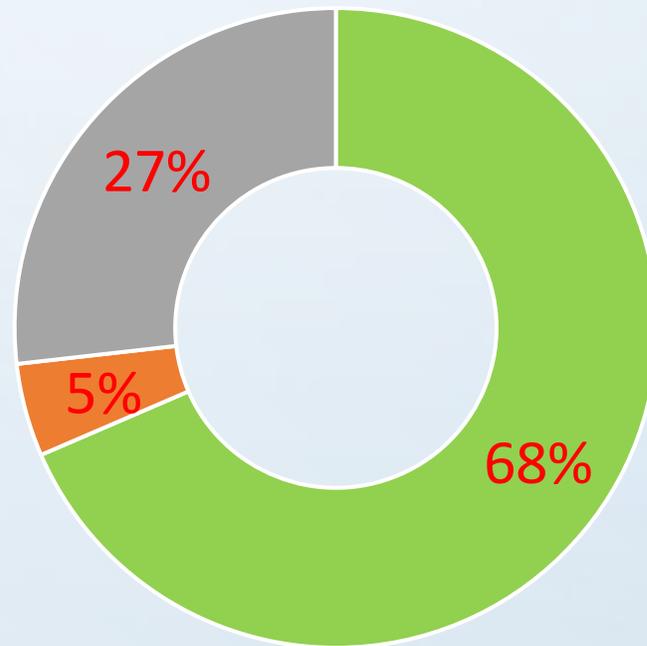

Βιτάλη 2012

Επάγγελμα	Συχνότητα
Επιστήμονες	44,4
Βοηθοί, τεχνικοί ανώτερων επαγγελμάτων	2,9
Επαγγέλματα διοίκησης και διεύθυνσης	0,9
Υπάλληλοι γραφείου	15,6
Έμποροι - Πωλητές	2,5
Επάγγελμα παροχής υπηρεσιών	0,8
Γεωργοί – Κτηνοτρόφοι	0,3
Απασχολούμενοι στην παραγωγή και τις μεταφορές	1,91
Μαθητές	4,1
Φοιτητές – Σπουδαστές	20,1
Συνταξιούχοι	1,5
Άνευ επαγγέλματος	4,9

Το κοινό των μουσείων

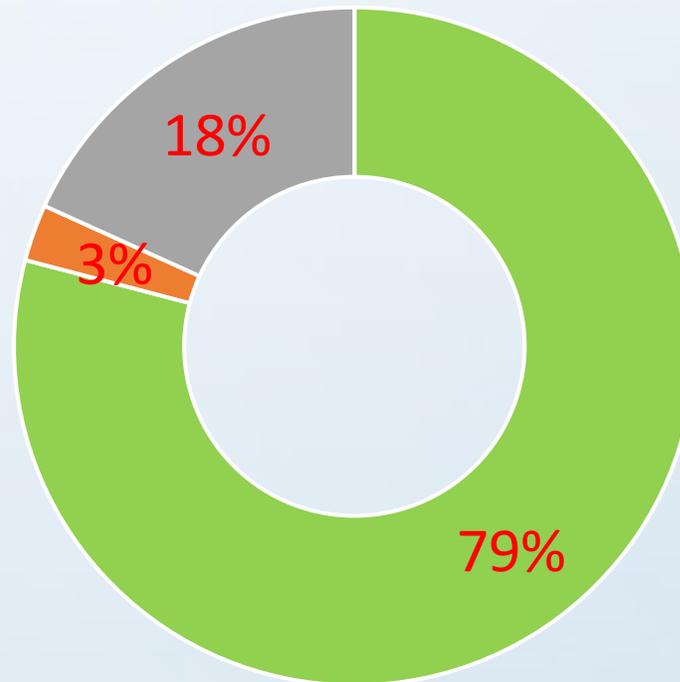
Αρχαιολογικό Μουσείο

- Απόφοιτοι/ες Πανεπιστημίου
- Απόφοιτοι/ες Γυμνασίου
- Απόφοιτοι/ες Λυκείου ή Τεχνικής Σχολής

Το κοινό των μουσείων

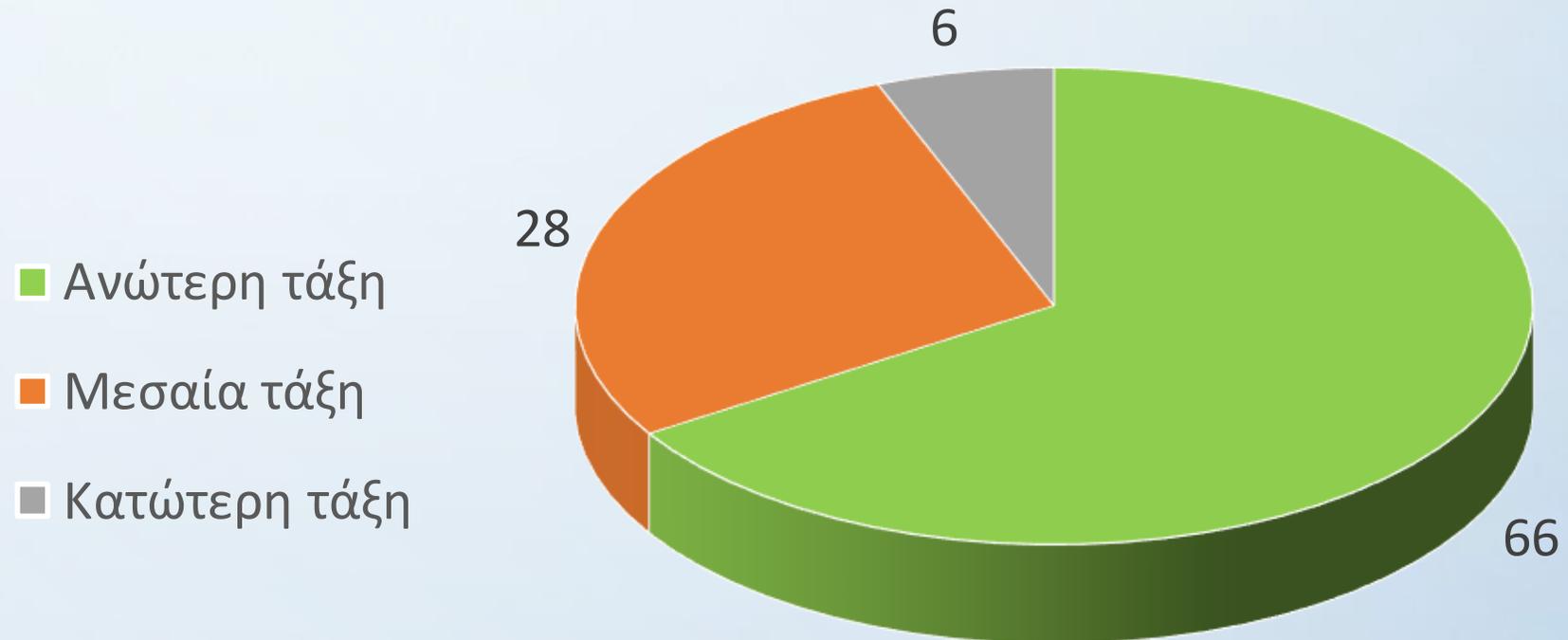
Εθνική Πινακοθήκη

- Απόφοιτοι/ες Πανεπιστημίου
- Απόφοιτοι/ες Γυμνασίου
- Απόφοιτοι/ες Λυκείου ή Τεχνικής Σχολής

Το κοινό του θεάτρου

Το κοινό του θεάτρου

Οι 3 διαστάσεις του πολιτισμικού κεφαλαίου

1. Εξωτερική μορφή πολιτισμικού κεφαλαίου:

Τα πολιτισμικά αγαθά που κατέχει κάποιος (βιβλία, πίνακες, δίσκοι κτλ).

- Συνδέεται άμεσα με το οικονομικό κεφάλαιο
- Δεν συνεπάγεται αναγκαία ότι ο κάτοχος κατανοεί και απολαμβάνει τα πολιτισμικά αγαθά.

Table 1

Home library size in adolescence: percentages and means for 31 societies, PIAAC 2011–2015.

Number of books	Around 5	Around 20	Around 65	Around 150	Around 350	500 +	Mean	Std. Dev.	N
	%	%	%	%	%	%			
Australia	13	13	35	18	13	7	148	178	6465
Austria	15	18	33	15	11	7	131	173	4133
Belgium	26	21	30	11	9	4	95	145	4051
Canada	18	16	33	16	12	5	125	163	22059
Chile	46	23	21	6	3	2	52	110	4136
Czech Republic	2	6	33	27	22	10	204	186	4602
Denmark	9	12	29	21	19	11	192	201	6221
Estonia	4	9	28	23	22	13	218	205	6240
Finland	9	14	34	18	16	8	162	183	4569
France	22	17	31	14	9	6	117	167	5811
Germany	12	15	34	17	14	8	151	180	4316
Greece	37	23	26	7	5	2	62	114	4235
Ireland	23	18	31	13	10	4	107	154	5210
Israel	17	14	29	18	14	9	153	187	4009
Italy	32	23	26	11	5	3	75	127	4064
Japan	18	20	36	12	9	4	102	146	4403
Korea	23	19	35	13	7	3	91	134	5584
Lithuania	15	23	35	14	9	5	109	151	4369
Netherlands	16	15	29	16	15	8	154	188	4196
New Zealand	12	12	33	18	16	9	166	190	4804
Norway	6	9	30	22	20	14	212	208	3982
Poland	16	20	35	15	10	4	111	149	4892
Russian Federation	7	15	35	22	14	7	154	174	2653
Singapore	40	23	27	6	3	1	52	98	4319
Slovak Republic	11	18	38	19	10	4	117	143	4566
Slovenia	24	21	33	13	7	4	92	139	4457
Spain	22	21	33	12	9	4	102	152	4979
Sweden	8	9	29	21	21	13	210	207	3627
Turkey	60	21	13	4	1	0	27	62	4335
United Kingdom	15	16	33	16	13	7	143	179	7585
United States	20	18	32	15	9	5	114	159	4083
Pooled data	21	18	32	15	10	5	115	160	162955

Η βιβλιοθήκη
των εφήβων
σε 31 χώρες

*Sikora, Evans,
Kelley (2019)*

Οι διαστάσεις του πολιτισμικού κεφαλαίου

2. Η εσωτερικευμένη μορφή του πολιτισμικού κεφαλαίου:

- ❑ Οι μόνιμες συνήθειες, στάσεις και δεξιότητες που έχει αποκτήσει το άτομο κατά την κοινωνικοποίησή του.
- ❑ Αποκτιέται ωσμωτικά (αργά και αβίαστα μέσα από τη συμμετοχή του παιδιού σε συγκεκριμένες πολιτιστικές πρακτικές)

Παράδειγμα:

- Σε μια οικογένεια στην οποία οι γονείς αφιερώνουν χρόνο για να διαβάσουν βιβλία το παιδί εξοικειώνεται σταδιακά με αυτήν την πρακτική, την εκλαμβάνει ως κάτι φυσικό και μαθαίνει να την εκτιμά και να την προτιμά.

Η έννοια του habitus

- Η εσωτερικευμένη μορφή σημαίνει πως το άτομο αναπτύσσει ένα συγκεκριμένο habitus (έξη, συνήθεια)

Το habitus είναι «ένα υποκειμενικό, αλλά όχι ατομικό σύστημα από εσωτερικευμένες δομές (internalized structure), σχήματα αντίληψης, σύλληψης και δράσης που είναι κοινά σε όλα τα μέλη μίας ομάδας ή τάξης και που συνιστούν την προϋπόθεση κάθε αντικειμενοποίησης και ενόρασης» (Μουζέλης 1994, 54)

- Η συμπεριφορά κατανοείται μέσα από την ανάλυση του συστήματος προδιαθέσεων που διαμορφώθηκε μέσα από τις διάφορες διαδικασίες κοινωνικοποίησης του παρελθόντος σε διαφορετικές κοινωνικές δομές.

Η εσωτερικευμένη μορφή

- ❑ Η εσωτερικευμένη μορφή του πολιτισμικού δεν μπορεί να αγορασθεί όπως η εξωτερική
- ❑ Είναι αποτέλεσμα μια μακρόχρονης κοινωνικοποιητικής διεργασίας στην οποία το άτομο συμμετέχει ενεργά.

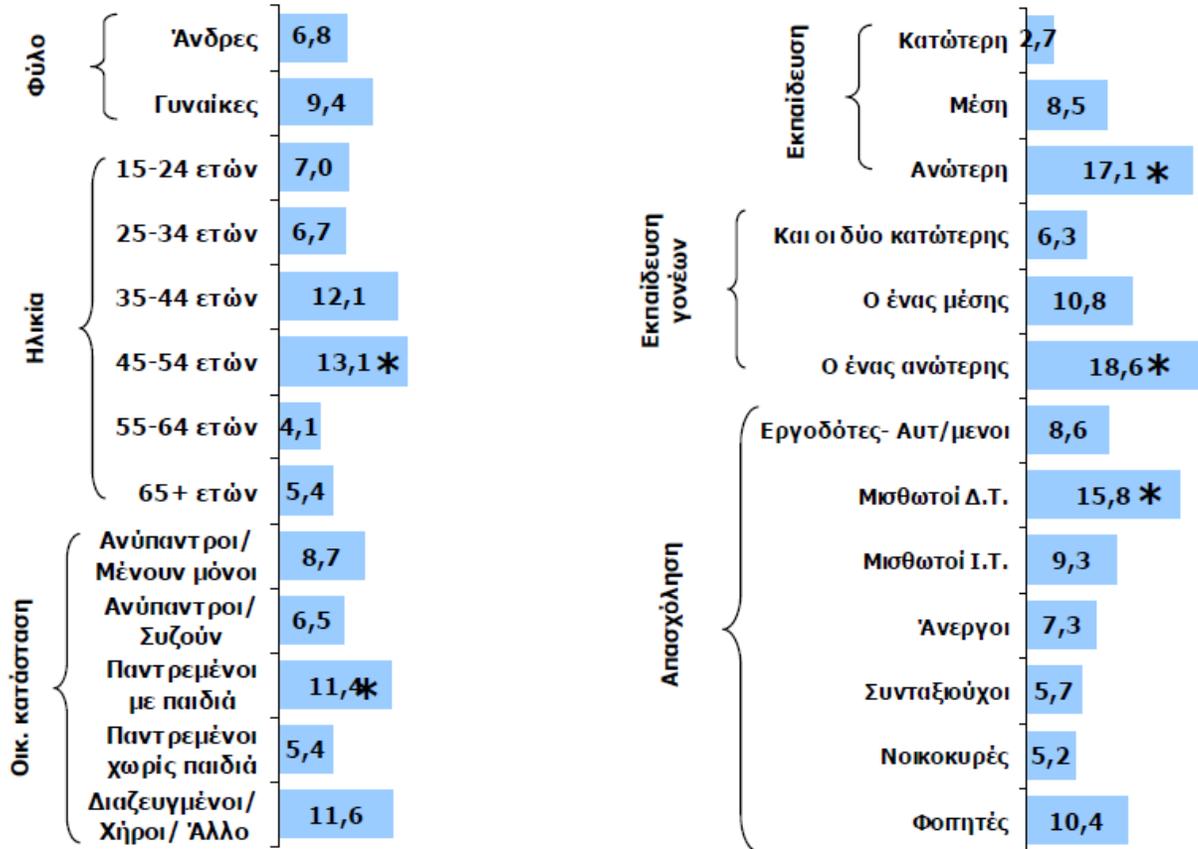
«κοστίζει χρόνο, και χρόνο ο οποίος πρέπει να επενδυθεί προσωπικά από τον επενδυτή ... μοιάζει με το μαύρισμα στον ήλιο ... Αυτός που το κατέχει το πλήρωσε με τον ίδιο του τον εαυτό, και με ότι πολυτιμότερο έχει, το χρόνο του» (Bourdieu 1994, 78-80).

- ❑ Η εσωτερίκευση του πολιτισμικού κεφαλαίου προϋποθέτει την απουσία του οικονομικού καταναγκασμού.

Μέτριοι ως συστηματικοί αναγνώστες βιβλίων ανά δημογραφικό προφίλ [I]

Μέτριοι ως συστηματικοί αναγνώστες
(10 βιβλία και πάνω)

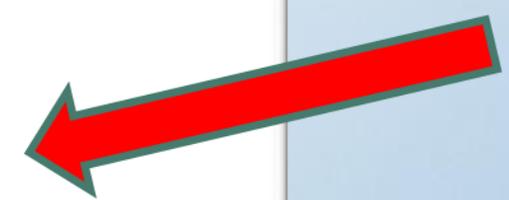
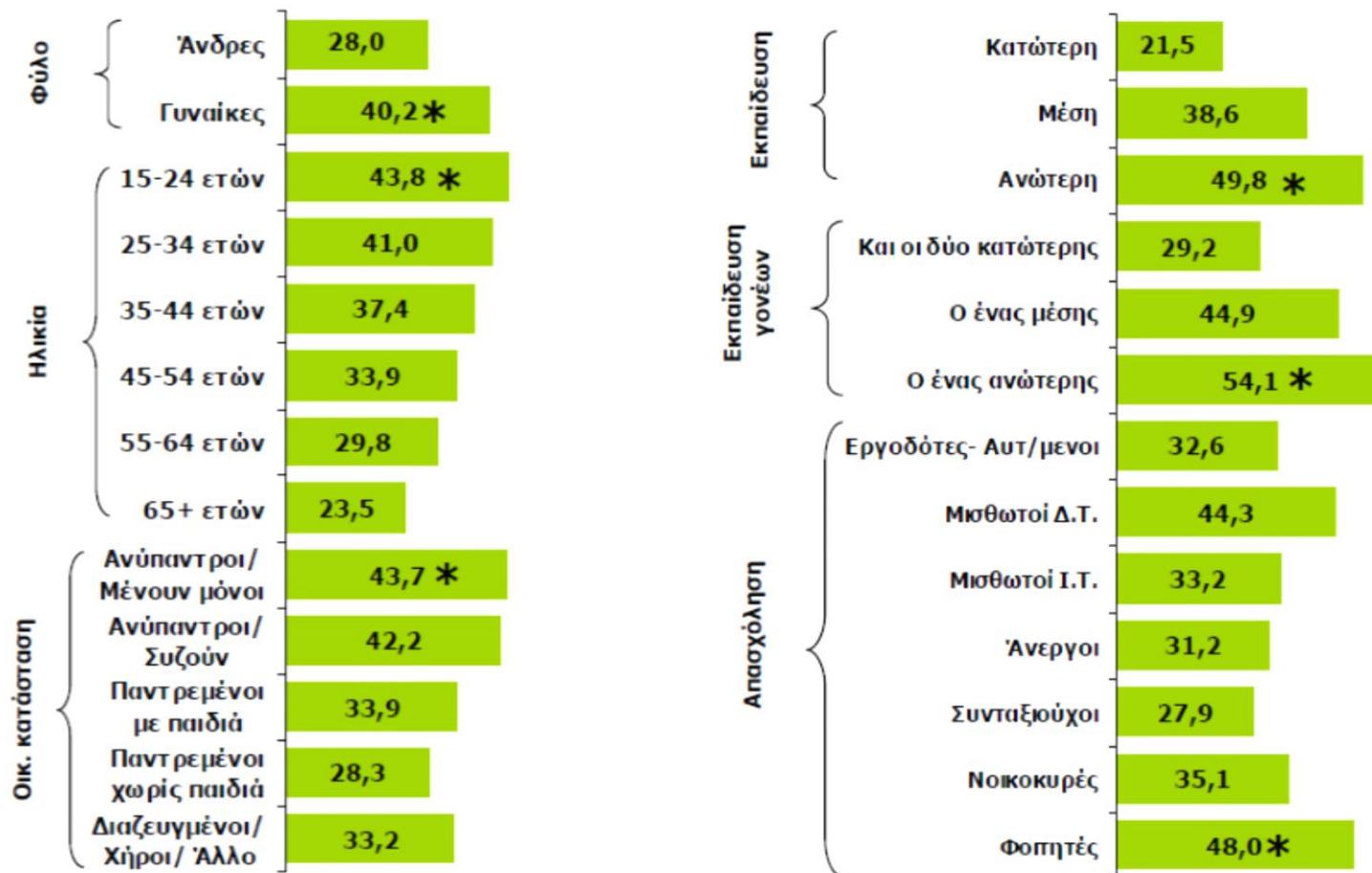
[:*: Στατιστικά σημαντικές διαφορές]

ΕΚΕΒΙ:
Έρευνα για την
αναγνωστική
συμπεριφορά

Ασθενείς αναγνώστες βιβλίων ανά δημογραφικό προφίλ [I]

Ασθενείς αναγνώστες (1-9 βιβλία)

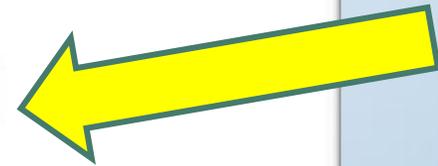
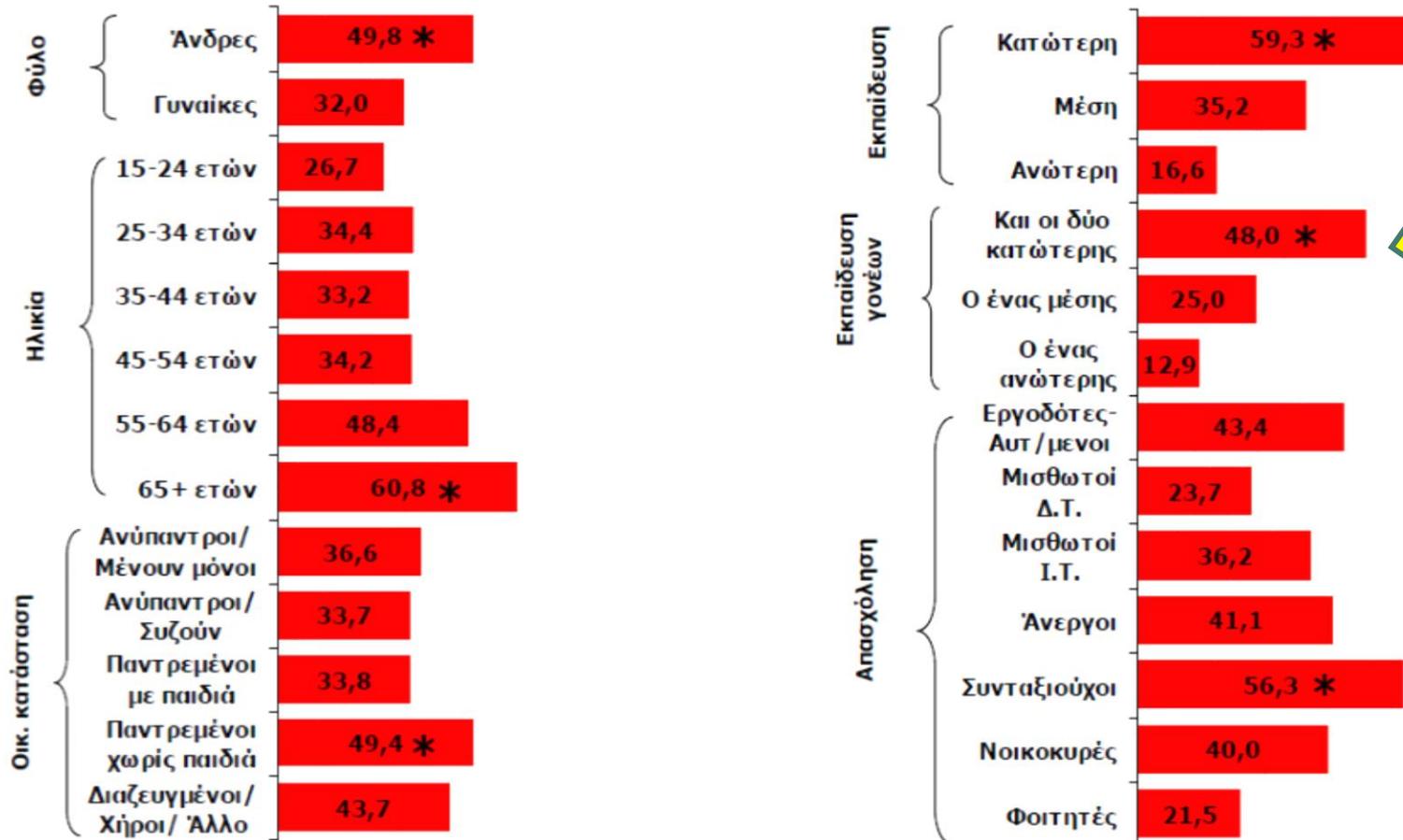

[* : Στατιστικά σημαντικές διαφορές]

Μη αναγνώστες βιβλίου ανά δημογραφικό προφίλ [I]

Μη αναγνώστες

[* : Στατιστικά σημαντικές διαφορές]

Οι διαστάσεις του πολιτισμικού κεφαλαίου

3. Η θεσμοποιημένη μορφή πολιτισμικού κεφαλαίου:

- ❑ Το πολιτισμικό κεφάλαιο που αποκτάται στα εκπαιδευτικά ιδρύματα
- ❑ Νομιμοποιείται μέσα από τους τίτλους σπουδών.
- ❑ Προσδίδουν ιδιαίτερος κύρος στους κατόχους τους.
- Η θεσμοποιημένη μορφή πολιτισμικού κεφαλαίου συνδέεται με το ζήτημα της εκπαιδευτικής ανισότητας στον βαθμό που αποκτάται από όσους έχουν ήδη την εσωτερικευμένη μορφή.

Εκπαιδευτική ανισότητα και πολιτισμικό κεφάλαιο

Δύο στοιχεία του πολιτισμικού κεφαλαίου συνδέονται με την εκπαίδευση:

1. Γλώσσα:

- Το γλωσσικό habitus.
- Έμφαση στη σχέση με τη γλώσσα και όχι στη μορφή της γλώσσας

2. Ελεύθερη κουλτούρα

Γλώσσα και εκπαιδευτική ανισότητα

□ Ανάλυση της καθηγητικής γλώσσας:

- Ο σχολικός θεσμός αποδίδει στον καθηγητή τη θέση της αυθεντίας, η οποία καθορίζει ποιος, πότε και πόσο μπορεί να μιλάει, αλλά και τι να λέει.
- Η αυθεντική επικοινωνία μεταξύ καθηγητή και μαθητών αποκλείεται

Η γλώσσα «γίνεται ένα όργανο μαγικού εξορκισμού, η πρωταρχική λειτουργία του οποίου είναι να επιβεβαιώνει και να επιβάλλει την παιδαγωγική αυθεντία της επικοινωνίας και του περιεχομένου της» (Bourdieu&Passeron 2014, 154).

- Αυτή η καθηγητική γλώσσα δεν είναι η μητρική γλώσσα κανενός.

Η γλώσσα των μαθητών

Αστική γλώσσα

- Ανώτερες τάξεις
- Αφηρημένη, φορμαλιστική
- Ρέπει προς τον διανοουμενισμό
- Λιγότερο απομακρυσμένη από την καθηγητική γλώσσα

Λαϊκή γλώσσα

- Κατώτερες τάξεις
- Συγκεκριμένη
- Χρησιμοποιεί τη χλεύη, την ελευθεροστομία, τη χυδαιολογία
- Περισσότερο απομακρυσμένη από την καθηγητική γλώσσα

➤ *Η άνιση αυτή απόσταση από την καθηγητική γλώσσα συσχετίζεται με την εκπαιδευτική ανισότητα.*

Τι σημαίνει γεροφαγία;

- Δεν ξέρω τον ορισμό ... (ΑΕΛ)
- Δεν μου λέει τίποτα ... (ΚΕΜ)
- Γέρο – φαγία: η πράξη του τρώω. Άρα αυτός που τρώει τους γέρους; (με επιφύλαξη) (ΑΕΜ)
- Η ετυμολογία δείχνει ίσως το γεγονός ότι τρώνε ηλικιωμένους (ΚΕΜ)
- 'Η γεροφαγία είναι το έθιμο με το οποίο τρώνε ηλικιωμένους σε ορισμένες μη προμηθεικές φυλές (ΚΠΑν).
- Δηλώνει μια μορφή ανθρωποφαγίας που προσανατολίζεται κατά προτίμηση στα ηλικιωμένα στοιχεία του πληθυσμού (ΚΠΑν)
- Παράγεται από τον αόριστο του τρέφομαι : το να τρως τους ηλικιωμένους, έθιμο που συναντάται σε ορισμένες πρωτόγονες φυλές (ΚΠΜ)

Η ελεύθερη κουλτούρα

- ❑ Αναφέρεται σε ένα σύνολο πολιτισμικών αγαθών (θέατρο, μουσική, κινηματογράφος) και στην εξοικείωση του ατόμου με αυτά.
- ❑ Οι γνώσεις αυτές δεν διδάσκονται από το σχολείο.
 - Η επαφή με ευρύτερα πολιτισμικά αγαθά περιορίζεται στα κλασικά έργα.
 - Το σχολείο δεν προσφέρει εξοικείωση με τα πολιτισμικά αγαθά
- ❑ Οι επιμελείς μαθητές των κατώτερων τάξεων δεν υστερούν σε γνώσεις γύρω από τα κλασικά έργα.
- ❑ Η γνώση τους για τον πολιτισμό παραμένει μηχανιστική και σχολειοποιημένη.

Ελεύθερη κουλτούρα και στάση απέναντι στο σχολείο

- Χάρη στην κοινωνική και οικονομική τους ασφάλεια τα παιδιά των ανώτερων κοινωνικά τάξεων είναι λιγότερο εξαρτημένα από το σχολείο:
 - ❑ Επιδίδονται σε ευρύτερες εξωσχολικές αναζητήσεις.
 - ❑ Διαβάζουν έργα που είναι λιγότερο συνδεδεμένα με τις σπουδές τους και
 - ❑ Ακολουθούν πολλαπλές σπουδές.
- Έχουν μεγαλύτερη αυτό-πεποίθηση
- Επιδεικνύουν το γούστο, το πνεύμα και το στυλ μιας κουλτούρας της ελίτ.

Σχολική επιτυχία και ελεύθερη κουλτούρα

- Το σχολείο δεν διδάσκει την ελεύθερη κουλτούρα.
- Το σχολείο αξιολογεί θετικά την ελεύθερη κουλτούρα.
- Οι καθηγητές έχουν την τάση να εκλαμβάνουν την ελεύθερη κουλτούρα ως φυσικό χάρισμα του παιδιού.
- Το πολιτισμικό προνόμιο των ανώτερων κοινωνικών τάξεων εμφανίζεται ως χάρισμα ή φυσική κλίση.
- Το παιδί των κατώτερων κοινωνικά στρωμάτων εμφανίζεται ως επιμελής ή σοβαρός μαθητής, εφόσον πειθαρχεί στον σχολικό κανόνα, αλλά ποτέ δεν θα αναδειχθεί σε χαρισματικό.
- Αποκρύπτεται η αναπαραγωγική λειτουργία και νομιμοποιούνται οι κοινωνικές διαιρέσεις.